

Sabahyürürken David Hume'un Tanrı görüşüne dair bir podcast <<http://www.abc.net.au/rn>> dinledim.

Lise felsefe kitabında adının yanına (Yum) yazarak okunuşunu gösterdiklerini hatırlıyorum, o kitaptan tek hatırladığım bu. Bir de sanırım Carnap'ın resmi vardı, sapsarı bir yüz, bildiğin ayçiçek sarısı. Kitapta anlatılanların çoğundan daha fazla düşünceye garkolmuştum o resme bakarak. Adamın hastalığına dair hayaller, kitabın baskısını hazırlayanlara dair senaryolar falan...

Felsefe deyince dersin son sınavının sorularını bilgisayardan yürütüp, sınıfa dağıtma gibi *kahramanlıklarım* da vardır. Öğretmenin adını da hala hatırlıyorum ama Google'ın gazabına uğramayalım şimdi.

Yumiyum da o zamanlar sakız şekerler vardı, uzun, pembe renkli. Onların adı. Muhtemelen Yum ve Yumiyum'un ikisini birden hatırlıyor olmamın sebebi de *ortak geçmişleri*. Tek başına ikisini de unuttum herhalde.

Bunlar bir felsefe yazısına başlarken söylenmesi garip şeyler. Aslında Tanrı ve analogi hakkında kelimeler etmek istiyorum.

Tanrı'nın varlığı hakkındaki en kestirme *delil* Tasarım Delili de denen bir şey: Sokakta bir saat bulduğunuzda bunun bir sahibi olduğunu ve o saati bir yapan olduğunu düşünürsünüz. Kainatı da sokakta bulmuş gibi olduğumuza göre ve o saatten daha derin bir düzen gördüğümüze göre bunun da bir yapanı vardır.

Hume da demiş ki, basitçe anlatırsak, analogi yapmak için elimizde yeterince veri (yani başka kainat) yok, dahası analogiyi başka açılardan ele alırsak (mesela saatçinin parçaları başkalarından aldığını, her saatin doğru çalışmadığını, saatin kordonu olduğunu vs.) pek de sağlıklı bir analogi olmadığını görürüz.

Saati bir saatçinin yaptığını biliyoruz, çünkü başka saatlerin saatçilerce yapıldığını gördük, ancak kainatın nasıl yapıldığını görmedik, başka kainat nasıl olur bilmiyoruz. O sebeple analogi doğru bir analogi değildir.

Her okuduğumda/duyduğumda Hume haklı geliyor, gerçekten de analogi sağlıklı bir analogi değil. Ancak zaten hiçbir analogi sağlıklı değildir, bir düşünce aracından çok, bir retorik araçtır. Analogi yoluyla keşif yapılır, meseleler ve çözümler tarif edilir ancak hiçbir analogi maksadın ötesinde bir işe yaramaz. Saat (veya sandalye veya ne derseniz) analogisi de böyledir.

Bu analoginin anlatmaya çalıştığı kainatta bir düzenin bulunduğu ve bunun bir *mimarı* işaret ettiğidir. Bunu kuru kuru söyleyince insan zihni yeterince uyanmadığı için saatler, arabalar, uzay mekikleri gibi nesnelerle anlatmaya çalışır insan derdini. Yoksa arabanın eksozu var, kainatın eksozu nerde diye sorulara çözüm aramak değildir mesele.

Düzenin bulunduğu konusunda da Hume'la hemfikiriz. Çünkü Tanrı'yı reddederken, bir yandan da mucizelerin pek inanılır olmadığını söylüyor. (Doğru valla, bu sebeple *mucize* diyoruz zaten.) Size biri

gelip ayın yarıldığını söylese ne yaparsınız? Ayın yarıldığını mı inanırsınız, adamın yalan söylediğine veya abarttığına mı?

Mucizelere dair itirazın geçerli olabilmesi için Tanrı'ya dair itirazın geçersiz olması gerekir gibi. Eğer kainatta mucizelerin olmayacağına dair bir itiraz oluşturabiliyorsak, bir düzenin varlığına inanıyoruz demektir, fizik kuralları falan vardır, ay durduk yere yarılmaz, su bugün berrak yarın yeşil öbür gün siyah olmaz, bugün saniyede 9.8 metre hızlanan taş, yarın 19.8 metre hızlanmaz... Bunların hepsi belirlidir. O sebeple mucize haberi geldiğinde bu kanunlara inancımız, bize haber getirene inancımızdan daha fazladır.

Hume'un analogi konusunda gereğinden fazla ciddi olduğunu düşünüyorum ve bence bu söylediği iki şey birbiriyle çelişiyor.

Hume'u severim, belki en sevdiğim, en berrak düşünceli felsefecidir. Empirik bilgi üzerine söyledikleri Kant'ı ve modern epistemolojiyi ortaya çıkarmıştır. Tanrı düşüncesinin harici bir takım delillerden edinilmeyeceği konusunda da hemfikirim, bu konuda kendime göre gördüğüm kusurlar var, Tanrı'yı kainat yoluyla arayan insanın onu yeterince anlayamayacağı, çünkü vasıtanın (kainatın) bilgiyi (Tanrı'yı) şekillendireceği gibi... Ayrıca kainat yoluyla edinilmiş bilginin Tanrı'nın yokluğu konusunda da pek bir delil olmayacağını düşünürüm. Tanrı fikrini anlatmak için söylenen bütün sözlerin retorik olduğunu, Tanrı'nın ötenin ötesinde olduğunu iddia ederek cevap verebilirsiniz.

O sebeple *bilimsel* yoldan Tanrıyı keşif veya red pek de sağlıklı yollar değildir demek daha uygun sanırım.